

Tyskland er på vej til at 'klare den'

'Flygtningekrisen' i 2015 og 2016 har polariseret Tyskland. I dag mere end seks år senere synes det klart, at krisestemningen fra dengang var overdreven. Selvom der er store udfordringer, peger alle tal og undersøgelser på, at integrationen af flygtningene går over al forventning og bliver godt for den tyske økonomi.

af Moritz Schramm

I marts omtalte den tyske CDU-politiker og ministerpræsident for delstaten Nordrhein-Westfalen, Henrik Wüst, ankomsten af titusindvis af flygtninge fra krigen i Ukraine som en voldsom humanitær katastrofe, som samtidig er en stor udfordring for Tyskland. En udfordring, vi dog er i stand til at håndtere, lagde Wüst op til: »Ja, det bliver hårdt, det bliver vanskeligt, men jeg vil sige det med al klarhed: Wir schaffen das!«.

Med sin henvisning til Angela Merkels berømte udsagn fra 2015 sigter Wüst tydeligvis efter at bygge bro mellem de store flugtbevægelser fra 2015 og 2016 og de aktuelle udfordringer med krigen i Ukraine. I begge tilfælde er der tale om hundredtusindvis af flygtninge, der flygter fra krig og ødelæggelse, og i begge tilfælde står modtagerssamfundene overfor store udfordringer.

Merkels berømte sætning er fortsat yderst kontroversiel i Tyskland. Tilhængere af Merkels flygtningepolitik anser typisk hendes udsagn fra 2015 som et positivt signal om Tysklands økonomiske og mentale styrke, som samtidig anerkender landets humanitære forpligtelse.

Modstanderne tolker det derimod som udtryk for de fundamentale fejltagelser, Merkels politik var præget af.

Med tilbageblik virker det sågar, som om sætningen er blevet til selve signaturen for hele Merkels regeringstid: Intet andet udsagn fra hendes regeringstid har skrevet sig så fast ind i den kollektive erindring, og intet andet udsagn har skabt så meget diskussion og splittelse i Tyskland, og endda også langt udenfor dets grænser.

Vil man i dag, godt og vel seks år senere, vurdere Merkels udsagn, står man i vanskeligheder. Især har det været et problem, at hun ikke for alvor forklarede, hvad hun egentligt mente med sætningen. For hvem er det "vi", der skal klare de eksisterende udfordringer? Er det staten, kommunen eller samfundet som helhed? Er det tyskerne, eller snarere hele Europa, som Merkel i et senere interview lagde op til? Og især: Hvad er præcis "det", der skal klares, og hvordan skal det vurderes, om "vi" har klaret "det", eller ej? Hvad er kriterierne for succes eller fiasko?

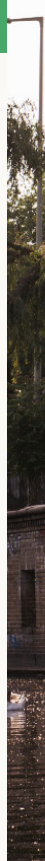

Foto: Jonas / Unsplash

Integrationens udfordringer

Ser man på de seneste års udvikling i Tyskland, er man derfor nødt til at gøre sig fri fra Merkels formulering og se nærmere på de studier og undersøgelser, der vidner om konsekvenserne af de seneste års flugtbevægelser – og de seneste års resultater med integration af de forhenværende flygtninge, ikke mindst.

I den videnskabelige litteratur skelner man i denne forbindelse ofte mellem forskellige parametre, der bruges til at måle integrationsforløbene. Således henviser man typisk til strukturelle, sociale og kulturelle faktorer, samtidig med at man generelt anser integration som en ”dynamisk, gensidig proces”, som formuleret af forfatterne Herbert Brücker og Yulia Kosyakova. En proces, der både omhandler de ressourcer og muligheder, som modtagersamfundet stiller til rådighed, og de forudsætninger og motivationer, som de nytilkomne bidrager med.

Med blik på de mange flygtninge, som i 2015 og 2016 ankom til Tyskland, handler det således både om disse flygtninges ressourcer – uddannelse, alder, køn etc. – og om samfundets evne til at stille sprog- og integrationskurser til rådighed, sørge for sikkerhed, anerkende eksisterende uddannelser, og tilbyde videregående kvalifikationer til de nytilkomne. Begge dele danner rammen om de seneste års integrations-

processer – og omkring spørgsmålet, hvad vi kan lære af dem fremadrettet, ikke mindst med blik på den aktuelle flugtbevægelse fra krigen i Ukraine.

I den tyske kontekst har det vist sig, at især den massive indsats på sprog- og integrationskurser har haft betydning for, hvor hurtigt de nytilkomne er blevet integreret i samfundet. Hvor man ved tidligere flugt- og migrationsbevægelser i langt mindre grad investerede i de nytilkomnes modtagelse i samfundet, har den tyske regering efter 2015 stillet omfattende pengebeløb til rådighed for at sikre en sådan hurtig integration.

Kvinder med børn halter bagud

Disse pengebeløb har umiddelbart virket stimulerende for den tyske økonomi. Men især har indsatsen givet resultater med hensyn til integration. Hvor flygtninge fra tidligere flugtbevægelser typisk – på grund af manglende sprog- og efteruddannelseskurser – hurtigere stod til rådighed for arbejdsmarkedet, men samtidig tog længere tid om rent faktisk at komme i arbejde, er processen for de nytilkomne fra de seneste år omvendt. De første år efter ankomsten er mange indrullet i integrations- og kvalificeringskurser og står derfor forholdsmæssigt længe ikke til

rådighed for arbejdsmarkedet. Bagefter tager integrationen i arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet derimod hurtigere fart end tidligere. Eksempelvis viser de såkaldte IAB-BAMF-SO-EP-undersøgelser, der følger de nytilkomne flygtninge igennem årene, at der, især hvad angår mændene, foreligger tydelige fremskridt efter fem år. Ifølge en undersøgelse fra 2021 var op mod 60 procent af alle mandlige flygtninge, der ankom til Tyskland efter 2013 og har været i landet i mindst fem år, i arbejde. Det var inden coronanedlukningerne stoppede fremgangen, vel at mærke. Det samme gælder imidlertid kun for 28 procent af kvinderne.

Den store forskel i kønsfordelingen er delvist begrundet i ankomsttidspunktet – de fleste kvinder ankom senere end mændene til Tyskland, ofte i forlængelse af familiesammenføring. Den afgørende faktor er dog tydeligvis familiemønstrene. Hvor en stor del af mændene ankom alene, og på tilsvarende vis hurtigt kom i gang med sprog- og integrationskurser, ankom mange kvinder til Tyskland med børn, hvilket tydeligvis forhindrede dem i at deltage i og gennemføre de forberedende kurser.

Kvinder uden børn deltog således markant oftere i sprog- og integrationskurserne end dem med børn. Og blandt kvinderne med børn var det især dem, der modtog pasningstilbud fra kommunen, der deltog i sprog- og integrationskurserne. Især tilbud om børnepasning er fortsat et problem i dele af Tyskland, samtidig med at kulturelle familiemønstre i den enkelte flygtningefamilie også kan spille en rolle. Ikke desto mindre viser alle tal tydelig fremgang. Også blandt kvinderne stiger deltagelsen på arbejdsmarkedet markant, den sker blot betydeligt langsommere end hos mændene.

Integrationen virker, men tager tid

Samlet set ser det altså ud til, at integrationen virker, men at den tager tid. Især iblandt de syriske flygtninge er udfordringerne ikke til at overse. Således var omkring 27,4 procent af alle syriske flygtninge i den arbejdsdygtige alder i arbejde i 2021, sammenlignet med lidt mere end

63 procent af alle tyskere. Og næsten to ud af tre syriske flygtninge modtager fortsat støtte fra staten, den såkaldte Hartz IV-sats.

Disse tal kan umiddelbart virke voldsomme, men de dækker over generelt positive tendenser. Antallet af flygtninge på overførelsesindkomst falder fra år til år, også blandt syriske flygtninge, og stadig flere forhenværende flygtninge tager en uddannelse. Samtidig er antallet af dem, der reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet langt mindre, siden mange modtager offentligt støtte, mens de deltager i efteruddannelses- og kvalificeringskurser. Blandt eksperterne er vurderingerne derfor ikke blot negative. Det går meget langsomt, men det går i den rigtige retning. På tilsvarende vis peger de sociale integrationsfaktorer i den rigtige retning, og især er perspektiverne for flygtningenes børn positive. Ifølge undersøgelser fra 2021 går næsten 80 procent af alle børn af flygtninge, der er kommet til Tyskland mellem 2013 og 2016, i børnehave, og næsten alle børn i den skolepligtige alder går i en tysk skole.

Blandt skolebørn ses desuden en høj identifikation med skolen – nogle steder højere end blandt de andre tyske børn. Flere end halvdelen af skolebørn med flygtningebaggrund deltager i heldagstilbud efter skoletiden, og de fleste børn taler flydende tysk. Mere end ni ud af ti af dem taler tysk med deres venner.

Set med samfundsøkonomiske briller er især børnene og de unge relevante. Som de fleste andre europæiske lande døjer Tyskland nemlig med voldsomme demografiske udfordringer. Ifølge videnskabelige fremskrivninger kommer Tyskland til at mangle millioner af mennesker på arbejdsmarkedet i de kommende år, især efter 2030 når de store baby-boomer-årgange går på pension.

Nogle studier peger på, at arbejdsstyrken vil falde med op til 40 procent inden 2050, og de fleste eksperter regner med, at Tyskland har brug for en netto-indvandring på omkring 500.000 mennesker hvert år i cirka tredive år. Set med nøgterne, økonomiske øjne bidrager flygtninge alene på grund af deres forholdsvis unge alder til at løse problemet. Uden de seneste års flugtmigration ville det tyske samfund

ifølge alle undersøgelser have været skrumpet markant, og med udsigt til velintegrerede børn og en konstant stigende integration af de forhenværende flygtninge på arbejdsmarkedet er økonomer generelt enige om, at det tyske velfærdssystem profiterer på flugtbevægelserne – frygtelige som de er for de involverede mennesker. Kvoten for bidragsydere til eksempelvis pensionskassen er siden 2015 vokset markant, og på sigt vil effekten være endnu større.

Fra flygtning til indvandrer

I offentligheden spiller de samfundsøkonomiske udviklinger en tydelig rolle i vurderingen af de seneste års flugtmigration. Så sent som i efteråret 2021 gennemgik den borgerlige avis *Frankfurter Allgemeine Zeitung* samtlige markedsøkonomiske parametre omkring flugtbevægelsen omkring 2015 og 2016, og de var ikke i tvivl om konklusionen. Man kan nok have mange forskellige meninger om Angela Merkels flygtninge- og indvandringspolitik, skrev avisen. Rent økonomisk kan der imidlertid ikke være meget tvivl: ”Fra et økonomisk perspektiv kan man ikke bebrejde Merkels indvandringspolitik noget som helst,” lyder konklusionen.

Ikke helt overraskende følger den nye regering derfor i samme spor. På tværs af alle store partier er der enighed om, at Tyskland har humanitære forpligtelser overfor flygtninge, samtidig med at de fleste politikere fremhæver, at indvandringen til Tyskland skal øges og gøres nemmere – både for faglærte og ufaglærte. Samtidig vil den nuværende regering sørge for, at det såkaldte ”sporskifte” overfor flygtninge bliver opgraderet: Altså overgangen fra at være flygtning til at være indvandrer.

Muligheden for at flygtninge kan få hurtig, permanent opholdstilladelse skal udvides, og også loven om indfødsretten er på vej til at blive lempet yderligere i Tyskland. Fremover vil forhenværende flygtninge efter fem år, i enkelte tilfælde sågar allerede tre, have mulighed for at søge om tysk pas. Sikkerhed om fremtidsperspektiverne og hurtig integration er med andre ord på dagsordenen i det politiske Tyskland.

Foto: Jon Tyson / Unsplash

De kulturelle og sociale faktorer ser ud til at støtte den aktuelle politiske linje. Således viser det sig eksempelvis, at de grupper af flygtninge og indvandrere, der har gode udsigter til at blive i Tyskland, i stigende grad falder ud af kriminalitetsstatistikker. Og omfattende undersøgelser om de nytilkomnes værdier peger på, at der blandt de fleste flygtninge foreligger en massiv opbakning til demokratiske grundværdier og til ligestillingsværdierne mellem kønnene.

Dermed ikke sagt, at der ikke er markante udfordringer på området: Homoseksuelle livsformer har eksempelvis lavere opbakning blandt flygtninge end blandt resten af befolkningen, accepten af skilsmisse er på tilsvarende vis lavere i nogle grupper, end det kendes fra resten af samfundet, og antisemitiske stereotyper er mere udbredt blandt nogle flygtninge end i resten af befolkningen.

De fleste iagttagere forventer dog, at disse værdiforskelle vil blive mindre i takt med at integrationen går fremad.

Opbakning til åben flygtningepolitik

I den tyske befolkning er de seneste års flygtningepolitik fortsat omdiskuteret. Mens der i nogle undersøgelser viser sig en vis modstand mod en alt for åben flygtninge- og indvandringspolitik, peger andre studier på en stigende opbakning til en åben flygtningepolitik.

I et studie fra 2019 tilkendegav omkring 70 procent af den tyske befolkning, at de synes, at landet også fremover skal modtage lige så mange flygtninge som tidligere. Ifølge et Bertelsmann-studie fra 2021 – altså før krigen i Ukraine – mente knapt halvdelen af tyskerne sågar, at landet burde modtage flere flygtninge end hidtil. Samtidig er antallet af dem, der ikke ønsker, at Tyskland skal modtage flere flygtninge, faldet i de seneste år ifølge samme studie fra omkring 40 procent i 2021 til nu lidt mere end en tredjedel. Generelt er opbakningen vokset i de seneste år, også før krigen mod Ukraine.

Foto: Alana Harris / Unsplash

Omkring 80 procent er i samme undersøgelse fra 2021 tilhængere af det såkaldte ”sporskifte” nævnt ovenfor. Spørgsmålet om eller hvordan vi har klaret ”det”, er dog stadig afhængigt af de øjne, der ser. De store krisefortællinger fra 2015 er ikke blevet til virkelighed, og de fleste tal peger på, at udviklingen går i den rigtige retning. Samtidig vidner udviklingen i Tyskland også om behovet for tålmodighed og langsigtede strategier.

Allerede i 2020 konkluderede forskere i en omfattende rapport om de seneste fem års erfaringer, at udviklingen i høj grad er afhængig af modtagersamfundets åbenhed. Successen af integrationsprocesserne, skrev forskerne i forlængelse af de seneste års erfaringer, ”afhænger af institutioners evne til effektivt at adressere forhold som retssikkerhed, bolig- og familiestøtte, sprog, uddannelse og jobtræning.”

Med afsæt i erfaringerne fra de seneste år gælder det ifølge dem om at fortsætte i samme spor og om yderligere at styrke samfundets indsats. Både for det tyske samfunds skyld, og, kan man tilføje, ikke mindst af humanitære årsager.

Moritz Schramm er ph.d. og lektor ved Institut for Kulturvidenskaber på Syddansk Universitet, hvor han forsker i tysk politik samt den tyske kultur- og samfundsudvikling, herunder forholdet mellem migration og kultur. Han er desuden forfatter af bogen Kampen om midten – Tysk politik i det 21. århundrede.